

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25
 Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

SPIJT OF NIJD?

In de afgelopen weken waren de echte zomeravonden maar schaars. Misschien kon je daarom niet nalaten bij je tuinhekje te gaan staan toen er dan werkelijk eens zo'n lange lichte avond was, met om tien uur nog schemering en een rossige westerhemel, windstilte en verdragende geluiden door de avond. Kwakende kikkers onder het kroos in het singelgrachtje langs ons huis gaven ineens een echt zomers gevoel, en ook de lichte zomerjurken van een groepje meisjes dat babbelend langs kwam fietsen — eindelijk eens zonder regenjassen! In 't voorbijgaan klonk ineens een onvervalste indische uitdrukking met een onvervalst indisch accent uitgesproken — en even was het alsof de kikkers in krekels veranderden en alsof straks om de hoek van de straat inplaats van de nog-laat-bellende ijscoventer de koopman met saté babi — geroosterd varkensvlees — zou komen.

Indische jongens en meisjes, indische jonge gezinnen en werkende mannen en vrouwen zijn een nieuw element gaan vormen in onze Nederlandse samenleving, in de laatste jaren in steeds sterkere mate. Misschien vraagt iemand zich op dit moment af waarom ik nou zo ouderwets over „indisch” schrijf, terwijl toch iedereen weet dat het vroegere Nederlands Indië nu Indonesië heet, een zelfstandige onafhankelijke republiek. Als het oude Indië niet meer bestaat, waarom dan nog te schrijven over „indisch”? Wel, dat is doodeenvoudig: omdat met een „indische” jongen of een „indisch” meisje heel iemand anders wordt aangeduid dan met een Indonesische jongen of meisje. Die zgn. „indische” bevolkingsgroep zien we hier tot in onze kleinste dorpen op een rustige, veelal zeer bescheiden wijze hun plaats innemen. De mannen hebben bijna allemaal werk gevonden, de kinderen zijn speelkameraadjes geworden, de grote jongens en meisjes zijn graaggeziene arbeidskrachten. Ze hebben allemaal één kenmerk gemeen: hun voorouders, soms ook hun ouders, zijn van verschillend ras; Europeanen, Nederlanders bijna altijd, hebben zich vermengd met de, zeer talrijke, oosterse volken die in het vroegere

Nederlands Indië woonden. Zo ontstond de bevolkingsgroep die we indische Nederlanders noemen, Nederlanders van gemengden bloede, die in de oude indische leefgemeenschap een geheel eigen plaats innamen en daarvan in sterke mate mee het eigen karakter bepaalden. Een groep die eens — maar dat bevroedde niemand ten tijde dat het leven in dat prachtige land, voor de Nederlanders althans, in vele opzichten een heerlijkheid was — op tragische wijze tussen de wielen zou raken. Dat gebeurt in onze dagen.

Mijn gedachten gaan naar het al niet meer zo jonge echtpaar dat een eindje verder op ons rijtje woont. Drie jaar geleden kwamen ze, en vaak zag je toen man en vrouw samen uitgaan of thuiskomen. Daarna de man alleen — hij had kennelijk werk gekregen. Op een dag reed hij in de uniform van de posterijen op een bromfiets, en eens bezorgde hij een pakje bij ons: opgenomen in het raderwerk van de arbeidende nederlandse bevolking. Van zijn gezin zie je nooit iets, de gordijntjes zijn altijd dicht — indische mensen houden niet van aan de weg zitten. Alleen een elegant donker spring-in-'t-veldje van een jaar of 10 hinkelt in een helgeel jurkje op deze avond in de schemer samen met Elsje, die lange blonde vlechten heeft. Van de één zie je nog de jurk, van de ander die vlechten.

Hoe zou het zijn, vraag ik me af, met hun spijt? Zouden ze de stap die ze een paar jaar geleden deden, die grote stap die zoveel konsekventies had, betreuren? Het was immers onmogelijk om te overzien wat er allemaal aan vastzat, ergens was het een sprong in het ongewisse, je kon niet anders en dus ging je. Zonder veel kans, gedwongen door de omstandigheden. Zonder je daar nu precies van bewust te zijn toch met het instinctmatige gevoel dat men alles moest doen om niet metterdaad „tussen de wielen” te geraaken. Ik weet nog zo goed, hoe we ten tijde van de soevereiniteitsoverdracht in Indonesië theoretiseerden en filosofeerden over het ongetwijfeld grote gebeuren waarvan we getuige waren: de overgang van het kolo-

nialisme, de kennelijk niet tegen te houden snelle grondvesting van nieuwe nationale gemeenschappen, en de gevolgen die dat alles had voor de bevolkingen die het aanging: de europese die afstand moesten doen en de oosterse, die zelfstandig werden. En dan kwam onvermijdelijk óók het, toen nog theoretische, besef van de grote menselijke tragiek die er aan dit wereldgebeuren verbonden zou zijn: de groepen die tussen de wal en het schip zouden vallen, de mensen die tussen de wielen zouden raken.

Dat besef is *nu* niet theoretisch meer. De bittere werkelijkheid van die tragiek treedt ons dagelijks voor ogen en het is niet zó maar, dat ik daarbij het woord „spijt” heb gebruikt.

Spijt, wanneer die tot een permanente aanwezigheid uitgroeit, kan een plaag worden. Spijt om wat grondig verknoeid werd, spijt om wat niet meer herstelbaar is, spijt om een verkeerde beslissing, een toegevoegd leed, een fatale vergissing. Spijt knaagt aan een mens, om werkelijk bittere spijt te boven te komen is veel worsteling en geestkracht nodig en als je niet oppast vreet die spijt diep in het leven in en wordt men erdoor getekend.

Dat is een ervaring die ieder mens kent, al komt de één er gemakkelijker overheen dan de ander. Als het je lukt iemand over z'n spijt, die veelal allerlei wrok ten gevolge heeft gehad, heen te helpen, bewijs je hem daarmee een grote dienst. Maar dan komt onherroepelijk meteen de vraag om de hoek: kán je iedereen helpen met z'n spijt? En dan ben ik eigenlijk pas waar ik wezen wil: natuurlijk bij die categorie van de indische groep die wordt verteerd door spijt en die op volkomen onevenredige wijze wordt geconfronteerd met de gevolgen van een eenmaal genomen, naar het nu blijkt, foute beslissing.

Dat zijn degenen die ten tijde van de soevereiniteitsoverdracht werden gesteld voor de keus om Nederlander te blijven of het indonesische staatsburgerschap te aanvaarden, daarvoor zogenaamd te *opteren*. Dat was in een periode waarin niemand — maar dan ook *niemand*, dat kan men nu na 10 jaar rustig vaststellen — kon beoordelen wat de draagwijdte van die beslissing zijn zou en nog véél minder kon bevroeden dat juist *deze* beslissing in later jaren de meest afschuwelijke konsekwenties zou kunnen hebben en de oorzaak zou kunnen worden van een uitzichtloos tussen de wielen geraken.

Want het is niet overdreven, geloof ik, om *deze* schildering te geven van de omvangrijke groep van mensen — vele duizenden — die nu bittere spijt hebben van het opteren voor het indonesische staatsburgerschap dat zij eertijds deden. U kent de ver van elegante naam die zij in verband met dat opteren en die spijt nu in de officiële stukken dragen? *Spijtoptanten* — ja, een min of meer griezelijk woord al direkt zo op 't eerste gezicht, maar zwaar geladen als men dieper doordringt in de tragiek en de ellende die in die groep wordt geleden.

Terwijl in de spannende jaren 1957 en 1958, toen de verhouding tussen Nederland en Indonesië plotseling sterk verslechterde, ongeveer een 40.000 indische Nederlanders naar Nederland kwamen, zag die groep spijtoptanten, die nu immers Indonesiërs geworden waren, ineens als het ware de slagboom neervallen. Nederland — dat in die jaren bovendien de handen vol had met het opvangen van die 40.000 — kon niet automatisch die nu officieel van Indonesische nationaliteit zijnde groep toelaten, hoezeer men er zich ook van bewust was dat het veelal volkomen toeval was of iemand uit die groep van indische Nederlanders wel of niet geopteerd had. In wezen was er naar aard en leefwijze geen enkel verschil tussen degenen die de nederlandse nationaliteit wel bezaten en hen die 'm verloren hadden. En zo begon, onder een steeds slechter wordende verhouding tussen Nederland en Indonesië, onder steeds slechter wordende leef-verhoudingen daarginds en steeds penibeler toekomstverwachtingen, de strijd met de nederlandse regering om een ruimer en vlotter toelatingsbeleid voor deze groep oud-Nederlanders. Dat is een moeizaame strijd, eigenlijk een onbegrijpelijke. Het onbegrijpelijke is daarin vooral gelegen, dat men niet meer dan mondjesmaat dat toelatingsbeleid wil voeren: 2000 à 3000 mensen per jaar wil men toelaten en niet méér, terwijl het zo ongeveer om 14.000 gaat. Waarom zo langzaam, terwijl de noodtoestand langzamerhand zó duidelijk is geworden? Terwijl gebleken is dat men grotere groepen heel best kan opvangen en men weet, dat de arbeidsmarkt ruime mogelijkheden voor tewerkstelling van vrijwel iedereen biedt? Een enkel cijfer daarover is bijzonder illustratief van die hele grote stroom repatrianten die in 1957 en 1958 hier heen kwam, ruim 40.000 mannen, vrouwen en kinderen, zijn op het ogenblik geen 400 meer die nog werk zoeken!

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterking het Woord van de Week te Utrecht.

Het is duidelijk, dat bij een dergelijke vlotte tewerkstelling de financiële lasten geen grote rol spelen, bijna iedereen kan na korte tijd voor zichzelf zorgen. Er is eigenlijk maar één kwestie die maatschappelijk voor ons moeilijkheden oplevert — dat is de huisvesting.

De gezinnen worden opgevangen in zgn. contractpensions, en voor een deel van hen die de laatste tijd in Indonesië onder bijna onvoorstelbare slechte omstandigheden leefden, is dat aanvankelijk best acceptabel. Maar voor ons als volksgemeenschap is het niet acceptabel gezinnen met 5 of 6 kinderen lange tijd achtereen — soms 2 jaar — in één kamer te zien wonen: de eettafel naast de wasbak, bedden 2 boven elkaar rondom en de koffers opgestapeld in een hoek. En dus worden we door deze situatie gedwongen om ook deze nieuwe medeburgers mee te tellen op onze toch al zo veel te krappe woningmarkt.

Dat is de grootste moeilijkheid — en het is een reële.

Maar dan — dat is duidelijk — moet men gaan afwegen. Deze woningnood tegen de nood daarginds. De mogelijkheden tot ver-

groting van de woningbouw tegenover de onmogelijkheid van een veranderend ingrijpen daarginds.

Of eigenlijk zich de vraag stellen: kan men eigenlijk mensen in de steek laten, die zo door de gang van het wereldgebeuren in de verdrukking zijn geraakt? Die reddeloos en machteloos alleen maar hopen dat men vanuit ons land z'n uiterste krachten zal inspannen om hen nog — wellicht op het laatste ogenblik — tussen wal en schip uit te trekken? Waarom zou voor sommigen de spijt om een verkeerde beslissing zulke volkomen dramatische gevolgen moeten hebben, en voor de ander ternauwernood iets betekenen?

Men kan daarin niet berusten. Ik weersta de verleiding u voor te lezen uit de talloze brieven die als evenzovele noodkreten van daarginds tot ons komen. Het beroep dat ermee op ons volk en onze regering gedaan wordt is uitermate duidelijk — hoe zal men ooit zich kunnen verantwoorden als men daaraan geen gehoor heeft gegeven?

D. HEROMA-MEILINK

„Waarom gaat U naar de Ganges; om U in het heilige water te reinigen? De zee van liefde is steeds om ons, laat ons daarin baden.” — „Het geweld mag de moordenaar doden, doch nooit heeft het de moord gedood. De wet van de vergelding is de wet van de verveelvoudiging van het boze”. *Vinoba Bhave* (leerling van Gandhi en organisator van de Bhoodan-beweging, welke grootgrondbezitters er toe wil brengen vrijwillig grond af te staan aan de armen).

„Zeg des morgens vroeg tegen u zelf: vandaag zal ik met een bemoeizieke, een ondankbare, een brutale, een onbetrouwbare, een vitterige of een asociale mens te doen krijgen; maar zo zijn zij eenmaal geworden doordat zij het ware begrip van goed en kwaad niet hebben. Maar ik, die heb leren inzien dat het schone goed is en het kwade lelijk, en dat een mens die zich aan mij vergrijpt toch van nature aan mij verwant is — ook al is hij niet van hetzelfde bloed of zaad als ik, dan stamt hij toch uit dezelfde geest en dezelfde goddelijke oorsprong! — ik kan toch van geen van hen werkelijk schade ondervinden. Geen van hen kan mij tot slechtheid brengen; en ik kan op mijn naaste niet toornen of hem vijandig zijn. Wij zijn allen van nature tot samenwerking bestemd, zoals aan een lichaam voeten, handen, oogleden en de tanden van onder- en bovenkaak; elkander tegen te werken is in strijd met de natuur, en dat doen wij wanneer wij verbitterd op elkander zijn of onze naaste de rug toekeren”.

Marcus Aurelius (Romeins keizer en Stoïcijns wijsgeer 121-169 n. Chr.)

Toen Confucius leefde (551-479 v. C.) was China nog geen staatkundige eenheid.

Verschillende vorstendommen beoorloogden elkaar voortdurend in een strijd om de hegemonie. Het was een periode van politieke onrust, maatschappelijke spanning en grote geestelijke activiteit. Die geestelijke activiteit was er juist op gericht een antwoord te vinden op de uitdaging van de historische situatie. Onrust en spanning werden als ondragelijk gevoeld. De bestaande chaos vroeg om een ordening. Het was de wijsgeer, die het ordenende principe moest vinden en de scheppende krachten van de tijdgenoten moest samenbundelen tot een culturele opbouw. Eén van de eersten was Confucius. Hij luidde een tijdperk van wijsgerige bezinning in China in, die bekend zou blijven als de periode van de „honderd scholen”. Uit de wedijver van deze „honderd scholen” zou later, 3e-2e eeuw v. C., de traditie geboren worden, die als staatsfilosofie het chinese denken gedurende twintig eeuwen zou beheersen.

Confucius zocht het ordenende principe in het complex van overgeleverde riten. Het primitieve handelen wordt door riten beheerst. Het rituele karakter maakt de ordenende en bindende kracht uit van het sociale gedrag. Confucius' verdienste was nu, dat hij deze riten uit het primitieve vlak van de automatische, sociale instincten omhoog tilde tot een hoger bewustzijnsvlak. Hij vroeg zich bewust af, hoe het kwam dat riten de samenleving kunnen ordenen en samenbundelen. Hij vond die ordenende vermogens in de mens zelf. In de ritueel handelende mens is een weten van een bindend, normatief principe. Door in deze mens het primitieve weten te ontwikkelen tot een bewust normatief weten van het hoe en waarom, wordt de mens pas werkelijk mens: de ethisch handelende en verantwoordelijk voelende mens.

Maar juist door de evolutie-samenhang tussen ritueel gedrag en ethisch bewustzijn te beklemtonen, bleef voor Confucius de menselijke ethiek zijn natuurlijke vanzelfsprekendheid behouden. Wanneer wij spreken van ethiek dan hebben wij al gauw iets abstract wijsgerigs in ons hoofd. Dit karakter mist de confuciaanse ethiek ten enen male. Ethiek is iets gewoon menselijks, iets na-

tuurlijks dat door bewuste bezinning tot innerlijke klaarheid en uiterlijk kunnen is gerealiseerd.

Confucius verzuchtte eens: „Een ieder eet en drinkt, maar hoe weinig verstaan de kunst om smakelijk te eten”. Hiermee is het verband tussen primitieve natuur en menselijke levenskunst treffend geïllustreerd. Eten-en-drinken is een natuurlijke, biologische, zo men wil: vegetatief-animale, bezigheid, maar het is de bewust zichzelf realiserende mens, die van dit eten een kunst kan maken.

Het chinese volk, leerlingen van Meester Confucius, heeft deze les ook in letterlijke zin ter harte genomen, en de kunst van het smakelijk eten door de eeuwen heen gecultiveerd. Confucius bedoelde de les overdrachtelijk. Hij wil, dat de mens het leven van blote existentie bewust cultiveert tot zinvolle levensverwerkelijking. Pas door dit leven ethisch bewust en creatief zinvol te leven, beantwoordt men aan de eigenlijke bestemming van het mens-zijn.

Confucius' ideaal is de „nobeles mens”. Deze „nobeles mens” heeft in zich het waarachtig menselijke, het totaal aan menselijke „deugden”, verwezenlijkt. Vooral de „vorstelijke persoon” zal door het voorbeeld van zijn „deugd” moeten regeren en zijn onderdanen omhoog voeren. Ook het begrip „deugd” heeft bij Confucius nog een natuurlijke betekenis. „Deugd” is dat, waardoor de mens in zijn verhouding tot de medemens pas werkelijk mens wordt: de humaniteit, de rechtvaardigheid, het besef van welvoegelijkheid, de wijsheid, de goede trouw.

Deze deugden zijn maatschappelijke deugden. Ze maken de menselijke samenleving harmonisch. Door deze deugden als inherente, menselijke vermogens in zich te realiseren, versterkt men de natuurlijke saamhorigheid. „Hij die de deugd beoefent staat nooit alleen”, leerde Confucius. In en door de deugd participeert men in het leven samen-zijn met medemens, verkrijgt men geestelijk contact niet alleen met de levende mens van nu, maar met alle mensen uit het verleden, die als geestelijke voorouders vereerd worden, en uit de toekomst, met wie men door traditie verbonden blijft. In China heeft deze traditie eeuwenlang het stempel van Confucius gedragen.

KWEE SWAN LIAT

Luistert U ook elke 1e dinsdag van de maand naar onze uitzending via de A.V.R.O.-microfoon?

Zie voor de juiste tijd ons overzicht van de komende lezingen.

lezingen voor de radio

- zo. 2 juli VARA 9.45 uur: Prof. dr. G. Stuiveling: „De Genestet herdenking”.
- di. 4 juli AVRO 15.30 uur: F. P. Huygens: „Kunnen zijn, wie men zijn moet”.
- zo. 9 juli VARA 9.45 uur: H. J. Blackham: „Internationaal humanisme”.